

„HUMANIZACIJA PER METAFORAS“ IR BAUMANO ADIAFORIZACIJOS KONCEPCIJOS EPISTEMINĖS IMPLIKACIJOS

Julija Tuleikytė

Vilniaus universiteto
Filosofijos katedra
Universiteto g. 9/1, LT-01513 Vilnius
Tel. (8 5) 266 7617
El. paštas: julija.tuleikyte@fsf.vu.lt

Santrauka. Straipsnyje nagrinėjama Zygmunto Baumano adiaforizacijos koncepcija. Baumanas adiaforizacijos problemą atskleidžia dviem būdais: pateikdamas apibrėžimus, kuriuose adiaforizacija įvardijama kaip moralinis indiferentiškumas, bei aprašydamas socialinės tikrovės aspektus, kuriais adiaforizacija pasireiškia. Tokių aprašymų gausa ypač pasižymi ketvirtasis Baumano rašymo laikotarpis, kurio pradžią žymi „takusis posūkis“, ir Baumano socialinėje teorijoje išryškėja metodas, kurio vienas iš pavadinimų – „humanizacija per metaforas“. Šis metodas leidžia įžvelgti adiaforizacijos reiškinyje implicitiškai glūdinčias epistemines konotacijas, kurių specifikai atskleisti siūloma taikyti terminą „episteminis indiferentiškumas“. Viena iš kliūčių tai padaryti – leviniškoji Baumano moralės koncepcija. Straipsnyje svarstoma, ar Baumano vartojama leviniška tezė, teigianti moralės iki-socialumą, užkerta kelią adiaforizacijos kaip ne tik moralinio, bet ir episteminio indiferentiškumo traktuotei, ir daroma išvada, jog ne.

Pagrindiniai žodžiai: adiaforizacija, moralinis indiferentiškumas, episteminis indiferentiškumas, metaforos, Baumanas

Zygmuntas Baumanas akademinėje erdvėje yra vertinamas prieštaringai. Galima apibūdinti teiginių, jog tai asmuo, XX a. antroje pusėje fundamentaliai formavęs britiškąją sociologiją bei socialinę teoriją (Outhwaite 2010: 1), jog tai „vienas iškiliausių mūsų laikų globalių sociologų“ (Davis, Tester 2010: xi) ar „vienas įtakingiausių pasaulio sociologų“ (Davis 2013: 1). Netrūksta ir tvirtinimų, kad konvencinės sociologijos požiūriu Baumanas yra „labai prastas sociologas“ (Jacobsen et al. 2006). Pasaulyje bei, kaip teigia Markas DAVISAS, „Jungtinėje Karalystėje dažnai girdima, kad Baumanas

„nėra tikras sociologas“, kad jis veikiau „socialinis ar moralinis filosofas“ – įprastai dėl to, kad jo darbui trūksta metodologinio griežtumo, o darbų estetinis jausmingumas yra akivaizdžiai pernelyg netikslus empiriškiesniam skoniui“ (Davis 2013: 4). Kaip filosofas (visų pirma filosofas arba ir filosofas, ir kitų disciplinų atstovas) Baumanas traktuojamas ir L. Donskio, M. H. Jacobseno, J. Hannigano, R. Kilminsterio, G. Lachmano, D. Smitho, C. Stoyanovos, I. Varcoe bei kitų tekstuose. Tačiau, kaip ir sociologijoje, filosofijoje Baumanas vertinamas nevienareikšmiškai.

Vienas iš požymių, kuriais pasireiškia Baumano reikšmės filosofijos disciplinoje vertinimas, yra tas, kad akademinuose straipsniuose jo vertinimų negausu. Norisi pritarti Daviso įžvalgai, kad Baumano kritika yra dažnai girdima, tačiau retai rašoma, ir atkreipti dėmesį, jog Baumano priskyrimas filosofų gildijai raštu nėra sistemingai plėtojamas, o žodžiu pasigirsta abejonių mąstytojo indėliu į filosofiją.

Regint atitinkamų svarstymų stoką akademinėje spaudoje, vienas šio straipsnio siekių yra išryškinti Baumano – „vieno įtakingiausių pasaulyje socialinių teoretikų“ (Elliott 2007: 3), nuklijuoto, kaip apibendrina Jacobsenas ir Poderis, tokiomis „etiketėmis kaip „pasakorius“, [...] „kritinis teoretikas“, „humanistinis marksistas“, „egzistencialistas“, „hermeneutinis sociologas“, „postmodernistas“ ar sociologijos ir poezijos mišrūnas „poetas intelektualas“ (Jacobsen, Marshman 2008: 2), – socialinės koncepcijos filosofinę problematiką. Tai daroma analizuojant jo adiaforizacijos koncepciją.

Pastarąją Baumanas pristato dviem būdais: eksplicitiškai pateikdamas apibrėžimus, kuriais adiaforizacija įvardijama kaip moralinis indiferentiškumas, ir aprašydamas socialinės tikrovės aspektus, kuriuose adiaforizacija konstatuojama ne tik eksplicitiškai, bet ir implicitiškai, o implikacijų gausa sudaro sąlygas platesnio nei eksplicitiškasis „adiaforizacijos“ termino reikšmės tyrimams.

Šių būdų skirtyje kyla adiaforizacijos koncepcijos prieštaravimo bei Baumano rašymo specifikos klausimai ir atsiskleidžia vieni originaliausių jo socialinės filosofijos elementų.

Adiaforizacija kaip moralinis indiferentiškumas

Adiaforizacijos apibrėžimus – tiek panašius, tiek identiškus – galima aptikti ne viename Baumano tekste. Juose adiaforizacija paprastai įvardijama kaip moralinis indiferentiškumas ir apibūdinama tarsi dalykų traktavimas kaip esančių kitapus moralinių klausimų ribų. Nors sąvoka „adiaforizacija“ neatsiejama nuo graikiškos etimologijos bei stoikų tradicijos (terminui ἀδιάφορον stoikai teikė buvimo nesvarbiu reikšmę), Baumanas pastarąją dažnai nutyli ir terminą iliustruoja metaforiškais nuorodomis į krikščioniškąją tradiciją – pavyzdžiui, pažymėdamas:

Man terminas „adiaforiškas“ [...] reiškia „nerelevantiškas“, dar geriau – „indiferentiškas“ arba „šaltas“ – sekant bažnyčios susirinkimų intencijomis ir pasiūlymais, pateiktais apmąstant specifinių įsitikinimų atitikimą arba prieštaravimą krikščioniškojo tikėjimo kanonui: įsitikinimai, *susirinkimo* paskelbti „adiaforiškais“, bažnyčios narių gali būti propaguojami neįpuolant į nuodėmę. Mano šiek tiek supasaulietintoje vartosenoje „adiaforiški“ veiksmai yra tie, kurie socialiniu pritarimu (universaliu arba lokaliu) yra atleisti nuo etinio vertinimo, ir todėl jiems negresia sąžinės graužimas ar moralinės stigmos. (Bauman 2011: 40–41)

Adiaforizacijos sąvoką Baumano koncepcijoje galima aptikti pradedant 1989 m. ir baigiant naujausiais tekstais – jei tik galima sakyti „baigiant“, kai knygos, išleidžiamos kone kasmet po kelias naujas, nesibaigia. Šio periodo darbai gali būti priskirti vėlyvojo (paskutinio iš trijų) Baumano kūrybai arba, remiantis Shauno Besto siūloma klasifikacija, trečiajam ir ketvirtajam Baumano rašymo laikotarpiams. Remiantis pastarąja klasifikacija, jautriai diferencijuojančia perėjimą nuo

postmodernybės termino prie tokiosios modernybės termino, Baumano tekstuose galima chronologiškai ir temišškai identifikuoti „pirmąją fazę – kaip marksisto revizionisto, rašančio apie iš tiesų egzistuojantį socializmą Lenkijoje; antrąją fazę – kaip marksisto revizionisto, rašančio apie socializmą kaip aktyvią utopiją [...]; trečiąją fazę – kurioje Baumanas praranda tikėjimą modernybe apskritai ir ypač socializmu, o jo darbai tampa susiję su postmodernizmu¹, ir galiausiai, ketvirtąją fazę – kaip takiojo posūkio proponento“ (Best 2013: 1).

Adiaforizacijos kaip moralinio indiferentiškumo problema atsiskleidžia kaip vienas pagrindinių modernybės aspektų trečiojo laikotarpio veikale *Modernybė ir holokaustas* (Bauman, 1999). Anot Baumano, adiaforizacija tampa ypač matoma tokia istoriniame įvykyje kaip holokaustas, kuriame biurokratizacijos pagalba dalykai už techninio pasaulio ribų netenka moralinio reikšmingumo. Kaip pažymi Leonidas Donskis, „[t]a prasme, kurią jai suteikia Baumanas, adiafora yra laikinas pasitraukimas iš savojo jautrumo lauko ir gebėjimas nereaguoti arba reaguoti taip, tarsi kažkas vyktų ne žmonėms, o tiesiog fiziniams gamtos objektams, daiktams, arba ne-žmonėms. Tai nesvarbūs dalykai, kurie atsitinka ne mums arba vyksta ne su mumis“ (Donskis 2011: 314).

Nors Baumanas savo vertinimą pateikia nevienareikšmiškai, jo adiaforizacijos traktuotėje išvengtinos dialogo filosofijai, gyvenimo filosofijai ar egzistencializmui artimos ar būdingos nuostatos, kontrastuojančios su į moralinį neutralumą orientuoto pozityvizmo pozicija. Križiškai tyrinėdamas

¹ Baumanas linkęs vartoti ne postmodernizmo (*postmodernism*), bet postmodernybės (*postmodernity*) terminą.

modernybę, Baumanas atkreipia dėmesį, jog modernybės programa yra orientuota į instrumentinį racionalumą, kurį kaip pastarosios bruožą XIX a. taikliai temizavo Maxas Weberis, ir jog holokaustas nebuvo atsitiktinė modernybės klaida ar nesėkmė, o nuosekliai išplaukė iš pačios modernybės programos.

Pastarasis požiūris, kaip ir kiti konceptualiniai elementai, pasižymi įvairiomis įtakomis. H. G. Adlerio, Th. Adorno ir M. Horkheimerio, H. Arendt, K. Marxo, H. Mommseno bei kitų mąstytojų idėjų apie moderniosios technologizacijos, administracijos, civilizacijos, moralinio barbariškumo, atžangos, susvetimėjimo, žmonių sudaiktinimo ar apskritai instrumentinio racionalumo apraiškas akivaizdoje Baumanas, anot Besto (Best 2013), įneša mažai naujo į šią „diskusiją“ – nepaisant to, kad rašydamas *Modernybė ir holokaustą* pasigedo holokausto ir modernybės sąryšio tyrimų sociologijoje (tiesa, XXI a. aptiko artimų teorijų ir apgailestavo, kad jų nežinojo anksčiau). Būtų sunku paneigti, kad Baumano adiaforizacijos koncepcijos „audinio“, paženklinto tiek krikščioniškos tradicijos, tiek sociologinės G. Simmelio *blasé* koncepcijos bei daugelio kitų, nesudaro „pasiskolinti siūlai“.

Kita vertus, Baumanas atsirinktais „siūlais“ audžia išskirtinį paveikslą išskirtiniu būdu. Kaip pažymi Donskis, Baumanas „savo egzistencinėje socialinėje hermeneutikoje unikalai sujungia sociologiją, filosofiją, eseistiką ir kitus interpretacinius modelius“ (Donskis 2011: 309) bei užsiima tuo, kas gali pasirodyti kaip „kitiems sociologams nepažįstamas metodologinio individualizmo ir holizmo sutaikymas, įmanomas būtent todėl, kad Baumanas veikia ir kaip filosofas, ir kaip sociologas, ir kaip eseistas“ (Donskis 2011: 309). Tai leidžia akademinėje erdvėje anksčiau susiformavusių teorijų elementus

aptikti naujuose deriniuose, o specifinės, už konkrečių disciplinų metodų ribų Baumano lipdomos teorizavimo metodo hermeneutinės nuostatos įgalina skaitymą tarp iš „siūlų“ „audžiamo“ teksto eilučių.

Visgi pastebėtina, jog pastarosios neretai prieštarauja viena kitai. Vienas iš prieštarin-gumo pavyzdžių – Baumano adiaforizacijos koncepcija, kurioje persipina marksistinių šaknų maitinama individo subordinavimo socialiniams ryšiams idėja ir fenomenolo-ginio prieskonio leviniška moralės iki-socialumo traktuotė.

Adiaforizacija ir moralės iki-socialumas

Baumano adiaforizacijos koncepcijoje le-miamą vaidmenį vaidina leviniška moralės samprata, kuri pasirodo *Modernybėje ir holokauste* apčiuopus naujos etikos poreikį. Pastarasis nuosekliausiai pristatomas tre-čiojo laikotarpio veikale *Postmoderni etika* (Bauman 1995) (jame, o ypač vėlesniuose tekstuose, išryškėja, jog adiaforizacija – ne tik modernybėje, bet ir postmodernybėje ryškus reiškiny.

Kaip pagrindą naujajai etikai (etikos kaip taisyklių visumos priešingybei) Bau-manas aprašo moralinį impulsą – spon-tanišką, nereglamentuotą vieno asmens atsaką kitam asmeniui. Sekdamas leviniška konceptualine linija, teigiančia etiką kaip pirmąją filosofiją, Baumanas pabrėžia, jog moralinis impulsas kaip begalinė atsakomy-bė už kitą asmenį atsiranda tik moraliniame dviejų žmonių sąryšyje (*the moral party of two*), susidūrus su kito „veidu“. Baumanas tokiam sąryšiui įvardinti pasitelkia prieš-taringai vertinamą būdvardį „iki-socialus“ (*pre-social*).

Iki-socialumo terminą vartodamas kaip nuorodą į dviejų asmenų ryšį, kuris už-

simezga anksčiau (nebūtinai ir chrono-logiškai) nei pasirodo „trečiasis“ (t. y. su trečiu asmeniu įsisteigiant visuomeniniams santykiams), Baumanas atkreipia dėmesį į moralės iki-epistemiškumą (nevertodamas šio termino) ir pastebi, jog tokios pažintinės kategorijos kaip „skirtumas“, „palygini-mas“, „visi“, „keletas“, „riba“, „laikas“, „pažinimas“, netgi „laisvė“, „teisingumas“, „neteisingumas“ ir panašios (Bauman 1995: 112), neišvengiamai pasirodančios tikrovė-je, kurioje veikia daugiau nei du asmenys, suvaržo moralinį impulsą.

Tokios interpretacijos šviesoje atsi-skleidžia specifinė socialumo traktuotė. Atsakydamas į klausimą, „ar moralė yra išmokoma, ar ji glūdi pačiame žmogaus egzistencijos galimume“ ir „ar ji atsiranda dėl socializacijos proceso, ar ji „jau vie-toje“ prieš prasidedant visam mokymui“ (Bauman 1999), Baumanas moralės įtakas aptinka žmogaus egzistencijoje, kuri yra pirmesnė už visuomeninius santykius. Šioje į Levino filosofiją šaknis įleidusioje kon-cepcijoje išryškėja Baumano suponuojama opozicija arba nebendramatiškumas tarp moralės ir pažinimo bei glaudi pažinimo ir adiaforizacijos sąsaja. Baumanas, traktuo-damas moralę kaip iki-socialią, asimetrišką ir dialogišką, kritiškai žvelgia į durkheimiš-kas, huserliškas ar dekartiškas pažinimo traktuotes ir jo tekstuose galima išskaityti prielaidą, jog adiaforizacija pasirodo kartu su epistemine veikla ar (ir) socialumu kaip viena iš būtinų priešasčių.

Kitaip sakant, atsiedamas adiaforizaciją nuo buvimo išskirtinai modernybės reiški-niu, Baumanas leidžia išryškėti jos filosofi-niams aspektams. Jis pažymi, jog vienoks ar kitoks moralinis indiferentiškumas yra neiš-vengiamas bet kokios socialinės struktūros produktas: kadangi dėl savo beribiškumo ir

netaisyklingumo moralinis impulsas nepaklūsta visuomeniniam reguliavimui ir yra priešingas visuomeninės organizacijos bei tvarkos siekiui, „visa socialinė organizacija įtraukia trukdančio ir dereguliuojančio elgesio poveikio neutralizavimą – šis efektas pasiekiamas keletu pagalbinių patvarkymų“ (Bauman 1999: 215). Pastaruosius Baumanas neretai įvardija kaip pasireiškiančius trimis būdais: socialinei organizacijai „1) ištesiant atstumą tarp veiksmo ir jo pasekmių už moralinio impulso ribų [...]; 2) išimant kai kuriuos „kitus“ iš potencialių moralaus elgesio objektų klasės, iš potencialių „veidų“; 3) išardant kitus žmogaus veiklos objektus į funkcionaliai specifiskų savybių agregatus, su kuriais susiduriama kaip atskirais – taip, kad neatsirastų proga surinkti juos į veidą ir kiekvienam veiksmui taikoma užduotis būtų laisva nuo moralinio vertinimo“ (Bauman 1999: 215).

Kitaip tariant, Baumano socialinėje koncepcijoje išryškėja dialektinė įtampa tarp moralės ir adiaforizacijos, slypinti pačioje žmogaus egzistencijoje. Viena vertus, anot Baumano, žmogaus gyvenime būtinas vienoks ar kitoks indiferentiškumas atsakomybės begalybei bei kito „veidu“ nebyliai išsakomam beribiam reikalavimui juo rūpintis, o „visuomenė yra neišvengiama – bet ne tam, kad prislopintų blogus instinktus, o kad apribotų atsakomybę“ (Bauman 2014: 224) ir palengvintų gyvenimą iki pakeliamo, t. y., „žmogiškojo veiksmo adiaforizacija pasirodo esanti būtinas sudedamasis bet kurios virš-individualios, socialios visumos veiksmas“ (Bauman 1999: 146). Kita vertus, Baumano koncepcijoje „moralė yra *dar iki* ontologijos“ (Bauman 1994: 71), iki visuomeninių santykių – dar prieš tai, kai beribė atsakomybė gali būti apribojama.

Kalbant metaforiškai, eksplicitiškoje Baumano socialinės koncepcijos versijoje moralė ir adiaforizacija – tarsi dvi mėnulio pusės. Pirmoji – atsikususi į kito veidą, antroji – nusikususi. Pirmoji – nematoma, nepažini ir socialinės organizacijos gniaužtuose išgaruojanti tarsi dūmas, antroji – esanti apčiuopiamas socialinis produktas. Viena – nereglamentuojama taisyklėmis, kaskart unikali, dialogiška, kita – priklausoma nuo visuomeninių, istorinių, kultūrinių veiksmų ir dėsnių.

Kaip bebūtų, nors šių „mėnulio pusių“ sąlyčio liniją Baumano tekstuose sunku aptikti, dar sunkesnis uždavinys būtų paneigti jos buvimą. Nors pasirodžius visuomenės ir pažinimo klausimui Baumano moralinis diskursas virsta eksplicitiškai nebendramačiu adiaforizacijos diskursui, galima pastebėti, jog jis kalba „tarp eilučių“ ir nemaža jo koncepcijos dalis byloja per implikacijas.

„Humanizacija per metaforas“

Erdvę implikacijoms Baumano tekstuose atveria hermeneutinis Baumano rašymo stilius bei metaforų gausa. Viena kertinių metaforų ketvirtuoju jo rašymo laikotarpiu tampa takumo sąvoka, kuri pasitelkiama apibūdinti tam, ką trečiuoju rašymo periodu Baumanas dar vadino „postmodernybe“. Tačiau jei „postmodernybė“ buvo akcentuojama kaip naujos etikos galimybė, o „modernybė“ dažniau vaizduota kaip adiaforizacijos dauginimo aparatas, įvykus takiajam posūkiui – Baumanui pervadinus postmodernybę takiaja modernybe, – takumo metafora išryškina ne mažiau glaudžias naujojo būvio sąsajas su adiaforizacija.

„Takumo“ terminas pasirodo pavadinimuose tokių Baumano veikalų kaip *Takioji modernybė* (Bauman 2000), *Takioji meilė: apie žmogiškųjų ryšių trapumą* (Bauman

2007b), *Takasis gyvenimas* (Bauman 2006), *Takioji baimė* (Bauman 2007a), *Takieji laikai: gyvenant netikrumo amžiuje* bei daugelyje jo tekstų, ir XXI a. išplėtojamas platus metaforų tinklas, kuris padeda aprašyti „takios“ socialinės tikrovės charakteristikas bei kontrastuoja su tuo, ką Baumanas anksčiau vadino „modernybe“, o nuo 2000 m. vadina tvirtąja modernybe. U. Becko, A. Giddenso ar S. Lasho, akcentavusių du modernybės periodus, pavyzdžiu Baumanas išskiria du modernybės etapus, pasižyminčius iš dalies tapačiais bruožais. Terminams pasitelkdamas atitinkamas metaforas, Baumanas jų turinį nukreipia į priešingas modernybės laikotarpių charakteristikas.

Pastarąsias Baumanas supaprastina ir literatūriškai išgrynina iki tvirtumo bei takumo metaforų. Takumo sąvoka, oponuojanti tvirtumui, tampa aliuzija į „postmodernybei“ – kaip „iš iliuzijų išsivadavusiai modernybei“ (Bauman 1995) – priskiriamą Lyotard'o temizuotą didžiojo naratyvo atsisakymą. Nors, Daviso nuomone, Baumanas „sprendimas performuluoti savąją modernybės analizę į tokią, kuri atmets semantines priešdėlio „post-“ implikacijas „takumo“ metaforos labui, gali būti traktuojamas veikiau kaip meninis, literatūrinis sprendimas nei mokslinis“ (Davis 2013: 5), visgi minėta metafora sėkmingai prigyja tiek populiariuosiuose sluoksniuose, tiek akademinėje erdvėje, o atsiribojimas nuo Baumano koncepcijai neparankios priešdėlio „post-“ reikšmės, „postmodernybės“ terminu paprastai suponuojamos kitų mąstytojų tekstuose ar šnekamojoje kalboje, sėkmingai leidžia jam, „išlyginti aikštę“ savo koncepcijai.

Pristatydamas tokiosios modernybės reiškinį Baumanas sužaidžia tuo, jog savybės „taku“, „skysta“ ar „likvidu“ (*liquid*)

nurodo „postmodernybei“ būdingą procesų fragmentiškumą, trapumą, kismą, lengvumą, nepastovumą, nekryptingumą bei nesatį vientisos sistemos, ir sudaro kontrastą „tvirtajai“ modernybei – orientuotai į stabilumą, discipliną bei universalias taisykles. Tokiu būdu analogiją tarp skysčių, kurie, kaip rašoma Baumano cituojamoje *Encyclopedia Britannica*, „būdami ramybės būsenos negali atlaikyti apčiuopiamos, apiplėšiančios jėgos“, todėl patiria „besitęsiančią formos kaitą, kai yra spaudimas“ (Bauman 2000: 1), ir kietųjų kūnų, kurie yra „saitų, išlaikančių kūnų atomus ir struktūrinės atomų sandaras kartu, tiesioginis rezultatas“ (Bauman 2000: 2), mąstytojas pasitelkia žmonijos socialinio būvio tipams diagnozuoti.

Anot Baumano, takiąją modernybę nulemia du reiškiniai – individualizacija ir globalizacija, dėl kurių tvarkos ir stabilumo funkcijos, vyravusios tvirtosios modernybės visuomenėje, yra pakeičiamos vartotojiškais tarpusavio santykiais, orientuotais į kitimą. Kitaip sakant, priešingai modernybės tendencijai remtis universalios tiesos galimybe bei racionalumo siekiu, tokiojoje modernybėje žmogus kultivuojamas kaip laisvas nuo tvirtų, autoritetinių tiesų ir bendruomeninių saitų; nors, kita vertus, tai nereiškia, jog žmogus nepaklūsta atitinkamai naujai tvarkai – vartotojiškumo logikai ir jos stiprinamai adiaforizacijai.

Adiaforizacijos ir vartotojiškumo sąsajos problema ketvirtuoju rašymo laikotarpiu tampa vienu iš pagrindinių Baumano, kritikų vadinamo moralės filosofu, konceptualinio dėmesio ir susirūpinimo objektų. Veikiausiai neatsitiktinai, kaip pažymi Bestas, „perėjimas iš trečiosios fazės į ketvirtąją įvyko, kai Baumanas tapo viešu intelektualu, kai jis pamėgino įsitraukti

labiau į viešąjį, o ne akademinį diskursą“ (Best 2013: 1). Kaip konstatuoja nemažai tyrinėtojų, vėlyvojo Baumano tekstai siekia paveikti aprašomoje socialinėje tikrovėje dalyvaujantį žmogų – savo skaitytoją. Nors posūkis akademinės “iniciacijos” nepatyrusių skaitytojų link užtraukė nemažos akademinio pasaulio dalies nepritarimą, tai sustiprino veikale *Interpretatoriai ir įstatymų leidėjai* temizuotą, bet blėstantį, o vėliau antrąjį kvėpavimą įgavusį utopinį Baumano tekstų toną, peržengiantį akademinio tyrimo ribas.

Anot Smitho, „Baumanas nori pažadinti kūrybinį žmonių potencialą ir jų moralines atsakomybes“ (Smith 1999: 3). Anot Daviso, Baumano „[t]akiosios modernybės“ laikotarpis išskyla jo tekstuose tokiu būdu, kad išjudintų mūsų moralinį rūpestį: „būtent šios pasaulio interpretacijos dėka, pasitelkęs „takumo“ metaforą“, Baumanas tikisi, kad mes atsiliepsime į šių laikų moralinius iššūkius“ (Davis 2013: 8). Ir, kaip pažymi Jacobsenas ir Marshman, „[p]aprastai sakant, Baumanas vartoja metaforą kaip priemonę atgaivinti mūsų pačių žmogiškumą, kaip priemonę pažadinti mūsų atsakomybę už Kitą jausmą ir žmogiškąją galimybę“ (Jacobsen, Marshman 2008: 21). Metaforos ir moralės sąsajos Baumano koncepcijoje įžvelgimui plintant lyg mados virusui (taip tolstant nuo sąryšio su konkrečiais autoriais ir virstant kone trivialia tiesa), pastaruoju dešimtmečiu vis dažniau pasigirsta, kad „Baumanas bando atgaivinti galimybę humaniškumui“ (Tester 2001: 12). Tai nėra standartinis elgesys akademinėje erdvėje, tad neretas kritikas Baumano teorizavimo metodui, „minančiam slenkstį“ tarp teorijos ir praktikos, ieško tinkamo įvardinimo, nevengdami naujadarų.

Kaip rašydamas apie Baumaną pažymi Blackshaw, „reikia rasti naują etiketę (*label*)

tam, ką jis daro“ (Blackshaw 2008: 130). Akademinėje erdvėje galima aptikti tokių Baumano teorizavimui skirtų įvardijimų kaip „socialinė hermeneutika“, pritaikytas Wright-Millso terminas „sociologinė vaizduotė“ ar junginys „takoji sociologija“ (pastarasis Baumano instituto direktoriaus Daviso dėka pasirodo kaip 2014 m. publikuoto tekstų apie Baumaną rinkinio paantraštė, o Leedso universitete nuo 2013 m. pradedamas skaityti Baumano socialinei koncepcijai skirtas „takiosios sociologijos“ kursas). Akcentuodami moralės svarbą Baumano socialinėje koncepcijoje, Jacobsenas ir Marshman siūlo taikyti „humanistinės sociologijos“, „moralios sociologijos“ ar „humanizacijos per metaforas“ terminus (Jacobsen, Marshman 2008).

Būtent terminas „humanizacija per metaforas“ šiame straipsnyje pasitelkiamas kaip apimti parankiausias nagrinėjamai problematikai. Jis taikliai išreiškia į neutralų teorizavimą orientuoto metodo atsisakymą, o moralės kalbą bei metaforas leidžia traktuoti kaip raktinius probleminius taškus. Jo dėka atsiskleidžia Baumano socialinės koncepcijos bruožai, kuriais moralinio indiferentiškumo koncepcijoje išryškinamos episteminio indiferentiškumo implikacijos.

Adiaforizacija kaip episteminis indiferentiškumas

Ketvirtojo laikotarpio Baumano tekstuose pagausėjęs metaforų, dažnas adiaforizacijos aprašymo atvejis tampa neatsiejamas nuo takumo charakteristikų. Takumo bei kitų metaforų pagalba išryškėja ne tik tokiajai, bet ir tvirtajai modernybei būdingi adiaforizacijos aspektai, tarp kurių – reiškinys, kuriam įvardinti šiame straipsnyje siūloma taikyti terminą „episteminis indiferentiškumas“. Pastebėtina, jog pastarasis pasireiškia bent vienu iš trijų būdų: asmenų grupės

santykije su kita asmenų grupe, asmens santykiuje su kitu asmeniu ir asmens santykiuje su savimi pačiu.

Asmenų grupių antagonizmas Baumano kūryboje pasireiškia įvairiomis formomis. Kaip taikliai įvardija Markas Dž. Baumanui būdinga tam tikra „valia-dualizmui“: „Baumano darbuose aptinkama tendencija regėti socialinį gyvenimą pagrindinio marksistinio dualizmo tarp „buržuazijos“ ir „proletariato“ šviesoje arba, paprasčiau, tarp „turinčiųjų“ ir „neturinčiųjų“ [...]. Būtent ši tendencija, tikiu, pagimdė tokias intriguojančias dualistines kategorijas kaip „postmodernus grynumas“ ir „postmodernus purvas“; „laisvieji vartotojai“ ir „vartotojai su trūkumais“; „suviliotieji“ ir „prispaustieji“; „turistai“ ir „bastūnai“ (Davis 2008b: 142).

Kaip pažymi Jacobsenas ir Marshman, „labai svarbu atkreipti dėmesį į centralumą ir išskirtinį tęstinumą, kuriuos atskirtis (ar praeityje dėl rasės, ar dabartinais laikais dėl negalimybės efektyviai „vartoti“) įgauna Baumano raštuose“ (Jacobsen, Marshman 2008: 5). Kuo įvairiausi dualistiniai visuomenės pjūviai, kuriais keltinas dichotomizuotų grupių episteminio santykio klausimas, aptinkami tiek tvirtosios, tiek takiosios modernybės koncepcijose. Baumanas atkreipia dėmesį, jog tokio istorinio modernybės įvykio kaip holokaustas metu tam tikri žmonių tipai buvo dehumanizuojami juos įvardijant kaip „piktžoles“, „nevertus gyvenimus“ ir taikant to, ką Heideggeris įvardytų kaip požiūrio, jog jiems „trūksta teisingos „esmės“, kad tai skaitytųsi *kaip mirtis*“, eksplikaciją“ (Marshman 2008: 88), o aprašydamas grupes, kurios takiojoje modernybėje traktuojamos kaip „užklasis“, Baumanas taiko terminą „atliekos“ (pastarąją metaforą ypač išplėtodamas veikale *Išmesti gyvenimai (Wasted Lives)*).

Pažymėtina, jog tiek holokausto atveju (kai modernybės „fabrike“ socialinės organizacijos ir biurokratizacijos patvarkymu genocidas buvo atliekamas tarsi nekvestionuojama pareiga asmenų, kurie, kaip pažymi Hannah Arendt, kitose srityse moralinių normų laikėsi), tiek vartotojiškumo atveju adiaforizacija pasireiškia kaip asmenų grupės traktavimas, tarsi jie neatitiktų žmonių kaip tokių kvalifikacijos – juos iš dalies epistemiškai nužmoginant. Eksplicitiškuose aprašymuose gausu implikacijų, jog „piktžolės“ ar „užklasis“ yra pašalinami ne tik iš moralinio, bet sykiu ir episteminio lauko. Įvairiomis metaforomis krikštytos užklasio formos neretai apibūdinamos kaip „nematomos“ ir „negirdimos“ (tai – tiek moralinės, tiek episteminės metaforos) vartotojiška logika renčiamoje socialinėje tikrovėje vyraujančioms ir čia sėkmingai funkcionuojančioms žmonių grupėms. Kaip rašydama apie „užklasio“ žmones pažymi Abby Peterson, „jų gyvenimai iš tiesų gali būti išmesti (*wasted*) – pasmerkti likti anapus žmogiškosios visatos“ (Peterson 2010: 18).

Episteminio indiferentiškumo atvejus, implikuojamus Baumano adiaforizacijos kaip vartotojiškos visuomenės produkto koncepcijoje, galima aptikti kaip funkcionuojančius ir paskirų asmenų ar savęs paties atžvilgiu. Aprašydamas šiuolaikinę socialinę tikrovę Baumanas atkreipia dėmesį, jog požiūris į žmogų kaip į prekę sudaro vartotojų visuomenės šerdį: „vartotojų visuomenėje niekas negali tapti subjektu pirmiau netapęs preke“ (Bauman 2011: 27), objektu ar, sakykime, kantiškąja „priemone“.

Takiojoje modernybėje klestinčio subjektiškumo fetišizmo kontekste brėždamas analogiją tarp vartotojų požiūrio į tarpžmogiškus ryšius ir vartotojiško apsipirkinėji-

mo, Baumanas pateikia gausybę šiuolaikinių pavyzdžių, neįkyriai išlaikydamas kritinę distanciją pasitelkęs provokatyvius apibendrinimus. Jis atkreipia dėmesį, kad „[p]rekės, su kuriomis jie išmokyti socializuotis, yra skirtos jas liesti, tačiau pačios neturi rankų lietimui, [...] jas galima apžiūrėti nesibijant, jog kažkas žvelgs į tavo akis. [...] prekės įgyjamos kartu su atsakymais į visus klausimus [...], tačiau pačios tyli ir neužduoda klausimų“ (Bauman 2011: 27) – pavyzdžiui, „[k]ai nusiperki daiktą – tarkime, iPad, iPhone 5 arba 4 – neprisieki šiam prietaisui ištikimybės. Prietaisas tavęs niekaip neįpareigoja. Visi įsipareigojimai yra įsipareigojimai, kuriuos prietaisas turi tau“ (Bauman 2014: 221).

Moraliniams įsipareigojimams išnyksiant adiaforiškoje sferoje, takiojoje modernybėje vyraujant vartotojiškai egzistencijai, pasireiškiančiai „takiais gyvenimais“ ir „takiais ryšiais“ – pvz., „takiaja meile“ (pastaruoju terminu pavadintas ir vienas iš Baumano veikalų (Bauman 2007b)²), socialiniame pažintiniame lauke pasirodę žmonės tampa „išrengiami“ iš savojo žmogiškumo (pvz., traktuojant kitą asmenį kaip daiktą ar kuriant savo kaip prekės tapatybę) ir kaip žmonės su savo žmogiška esme iš moralinio ar episteminio akiračio tampa pašalinami, tarsi jų nėra ir nebuvo. Tokiu būdu, atėmus iš žmogaus teisę į tam tikro

pobūdžio egzistenciją bendroje tarpžmogiškoje tikrovėje bei traktuojant subjektą tik kaip objektą, pažinimo procese klaidin-gai identifikuojamas ne tik moralinio veiksmo, bet ir pažintinio judesio recipientas.

Tokiai socialinei tendencijai perkelti žmogaus (savęs ar kito) gyvenimą anapus pažintinio lauko ribų (su visomis jos egzistencialistinėmis ir esencialistinėmis implikacijomis) šiame straipsnyje ir siūloma taikyti episteminio indiferentiškumo terminą. Tokio termino vartojimas padėtų išryškinti minėtosios tendencijos svarbą Baumano socialinėje koncepcijoje, dėl savo trumpumo būtų patogesnis vartoti nei įvardijimas ilgu sakiniu, taip pat papildomai išryškintų Baumano teorijos filosofinį krūvį akademinėje erdvėje.

Tačiau svarbu neišleisti iš akių, kad Baumanas termino „episteminis indiferentiškumas“ nevartoja ir nėra linkęs jam pritarti. Viena iš kliūčių teigti, jog sąvoka „adiaforizacija“ apima „episteminį indiferentiškumą“ (t. y. kad moralinis indiferentiškumas būtinai implikuoja episteminio indiferentiškumo apraiškas), yra leviniškoji moralės iki-socialumo koncepcija.

Teigdamas, jog moralus „dėmesys Kitam [...] ateina *dar prieš* (before) žinojimą [...] ir baigiasi tą akimirką, kai ateina žinojimas“ (Bauman 1995: 90), ir laikydamasis pažiūros, jog moralė yra beribė atsakomybė, kurią socializacija ir pažintinės funkcijos sunaikina, Baumanas linksta pažinimą laikyti tam tikra moralės priešybe. Tad pagrįsti moralinio indiferentiškumo sąsajos su episteminio indiferentiškumu svarbą nėra lengva. Tačiau tai nėra neįmanoma, kadangi vienoks ar kitoks prieštaravimas – paties Baumano socialinės koncepcijos bruožas.

² Lietuviškai išleisto leidinio pavadinimas – *Likvidi meilė*, tačiau autorė terminą „liquid love“ siūlytų versti „takioji meilė“. Taip metaforoje būtų išlaikyta koncepcijai svarbi sąsaja su skysčio charakteristikomis, terminas taptų intuityviai atpažįstamesnis ir artimesnis kasdienei kalbai (tai būdinga Baumano stiliui). Sąvoka „liquid“ verčiama kaip „takus, takioji“ ir vėliau išleistuose K. Kirtiklio bei G. Kadžiulytės verstuose Baumano tekstuose.

Baumano socialinės koncepcijos metodo³ implikacijos

Ne vienas kritikas pastebi, kad vertinant Baumano socialinę koncepciją pagal įprastus akademinų disciplinų reikalavimus ji atsiskleidžia kaip prieštaringa. Pasak Daviso, Baumano idėjos „linkusios nepaklusti paprastoms klasifikacijoms ir išvengti mėginimų sukurti tvarkos analogiją jo mąstyme. Čia panašiai, kaip ir jo veikaluose apibūdinamame „takiajame“ pasaulyje, dominuoja chaosas bei ambivalentiškumas“ (Davis 2008b: 137).

Dažnas Baumano tekstas pasižymi skirtingomis prielaidomis besiremiančiomis pastraipomis, o dažnas terminas (pavyzdžiui, „laisvė“, „subjektas“, „realybė“, „iliuzija“ bei daugybė kitų) skirtingose teksto vietose pasižymi skirtingomis reikšmėmis; nekaltant apie skirtinguose veikaluose pasirodančius skirtingus požiūrio taškus. Galbūt nenorėdamas vientisos sistemos Baumanas XXI a. dalinamuose interviu ir pokalbių knygose neretai išvengia tikslių atsakymų į pateikiamus klausimus, tarsi ieškotų naujų socialinės teorijos išraiškos formų. Pažymėdamas, jog išspręsti problemas, kurių neišsprendė net tokie mąstytojai kaip Levinas ir Husserlis (Bauman et al. 2014: 222), – jam per didelis uždavinys, į sudėtingus ar neparankius klausimus, nereaguodamas į provokacijas, Baumanas vis dažniau atsako cituodamas ankstesnius savo paties hermetiškus pasisakymus, kurie, kurdami neatitikimą tarp klausimo ir atsakymo, palieka erdvės interpretacijoms.

Visgi, nepaisant autoriaus siekio sąmoningai vengti koncepciją skurdinančio sistemingumo, tai, ko sau neleidžia am-

bivalentiškumą ir dviprasmybę teigiantis autorius, gali sau leisti kritikai, žvelgdami į autoriaus sistemą kaip vientisą – galbūt prieštarinę remiantis išoriniais kriterijais, tačiau neprieštarinę vidiniais. Tačiau jie neprivalo remtis „vidine“ autoriaus kalba, ir tam tikrais atvejais nauji terminai būna parankūs.

Nors Baumano socialinės koncepcijos tyrinėjimuose vartojant terminą „episteminis indiferentiškumas“ atsiveria galimybė netiksliai interpretuoti autorių, kuris mėgsta provokatyvius, hiperbolizuotus abstrakčius apibendrinimus, tačiau vengia vartojamam „metodologiniam eklektizmui“ (Davis 2008a) nepalankių apibendrinimų, pretenduojančių į koncepcijos vientisumą, šiame straipsnyje remiamasi prielaida, kad tarpdalykiniai Baumano koncepcijos apibendrinimai vienu ar kitu aspektu prieštarauja vienam ar kitam jo koncepcijos elementui.

Pažymėtina, kad šio autoriaus atžvilgiu kritikai sau leidžia kiek didesnę interpretacinę laisvę, nei įprastai numato akademinio pasaulio tradicija. 1978 m. veikale *Hermeneutika ir socialiniai mokslai* (Bauman 2010) Baumanas pažymėjo, jog autoriaus sukurtas tekstas įgyja savo gyvenimą – šios nuostatos kritikai vis dažniau laikosi ir paties Baumano atžvilgiu. Keithas Testeris veikalo *Pokalbiai su Zygmuntu Baumanu* įvade atkreipia dėmesį į tai, jog knygoje „pokalbiai organizuojami taip, kad sudarytų galimybę Baumanui reflektuoti reikšmes, kurias jo tekstai įgavo, kai išsprūdo iš autoriaus kontrolės ir įgijo tai, ką galima pavadinti jų pačių gyvenimu“ (Tester 2001: ix). Veikale *Laisvė ir vartotojiškumas* (Davis 2008a) Davisas teigia jaučiąsias laisvas pateikti savąją Baumano „laisvės“ supratimo versiją. Peterson pažymėjo, jog nagrinėdama Baumano metaforas pasitelks

³ Terminas „metodas“ čia nenaudojamas filosofinės hermeneutikos kritikuojamo „metodo“ prasme.

savas metaforas (Peterson 2010: 14). O 2013 m. leidinio *Takioji sociologija: metafora Zygmunto Baumano modernybės analizėje* straipsniuose pasirodžiusios kritikų sukurtos metaforos pasipila lyg naujausia mada ar gero akademinio tono ženklas.

Remiantis prielaida, jog Baumano tekstai gyvena savo gyvenimą, atskirą nuo autoriaus, galima pastebėti, jog net autoriui neigiant adiaforizacijos ir episteminių funkcijų sanklodą (Bauman 2014), jo tekste galima rasti pakankamai nuorodų į tokio ryšio buvimą. Eksplicitiškai atvejų aprašymai subtiliai „perpinami“ metaforomis, grožine kalba ir implikacijomis „tarp eilučių“, o į klausimą, ar adiaforizacija yra ne tik moralinis, bet ir episteminis indiferentiškumas, Baumanas neatsako nei „taip“, nei „ne“, tačiau savo atsaką pradeda žodžiais: „Episteminis indiferentiškumas? Na, jie juk susiję, ar ne?“ (Bauman 2014: 219).

Moralės ir adiaforizacijos koncepcijos elementus, kuriuos Baumanas panardina tyloje, tenka užklausti bandant atsakyti į klausimus apie sąlyčio tašką, kuriame moralės ir adiaforizacijos diskursas susitinka lyg dvi mėnulio pusės. Pavyzdžiui, jų sankirtos klausimas kyla analizuojant, kokią funkciją moralė atlieka visuomenėje – t. y. ten, kur funkcionuoja moralinis indiferentiškumas arba adiaforizacija.

Nors Baumanas nesileidžia į kalbas apie dalinę ar silpnesnę moralę ir neigia egzistuojant kompromisinę, antrinę arba socialinę moralę (Bauman 2014) (greičiausiai pačią problemos formuluotę laikydamas klaidinga), sunku nekelti klausimo, kiek bendramatės yra jo moralės ir adiaforizacijos koncepcijos. Kyla įspūdis, jog Baumanas negali eksplicitiškai jų susieti, nes jo moralės koncepcija remiasi veikiau individualistinėmis, fenomenologinėmis,

hermeneutinėmis, dialogo filosofijos nuostatomis, o adiaforizacijos koncepcija – marksistinėmis nuostatomis, kurių sankloda sunkiai aptinkama, ir moralės bei adiaforizacijos koncepcijas skiria tam tikra konceptualinė praraja.

Kita vertus, Baumano „humanizacijos per metaforas“ metodas iš dalies atlieka tilto funkciją. Kaip pažymi Marshman ir Jacobsenas (2008: 23), „[k]aip utopija ar moralė, metafora rodo veikiau į vaizduotę nei į logiką, veikiau į begalybę nei į totalybę“. Metaforų galią Baumano tekstuose galima paradoksaliai iš dalies prilyginti Leviniškosios moralės galioms – aprašydamas adiaforizuotą socialinę tikrovę Baumanas kreipiasi į šioje tikrovėje gyvenantį skaitytoją taip, lyg tuo būtų žadinamas skaitytojo moralinis impulsas – nors ne veidu, bet skaitomu tekstu. Vėlyvieji Baumano tekstai parašyti taip, tarsi jie kurtų iki-socialios moralės galimybę – tarsi čia griežta skirtis tarp moralės ir pažinimo nubluktų, nes metafora – terpė, kurioje moralė ir pažinimas persidengia.

Išvados

Baumano koncepcija pasižymi neaiškių vietų gausa bei prieštaringumu, ir tai yra viena iš priežasčių, kodėl apibendrinimų nuoseklumo siekiantys kritinių tekstų apie Baumaną kūrėjai, tyrinėdami jo tekstus, pasitelkia naujus terminus bei naujas metaforas.

Siūlomas naujas terminas „episteminis indiferentiškumas“ padeda temizuoti epistemines implikacijas adiaforizacijos koncepcijoje. Jo taikymas parankus kelti aspektų. Pirma, ketvirtojo Baumano rašymo laikotarpio adiaforizacijos aprašymai visais atvejais implicitiškai įtraukia episteminio indiferentiškumo apraiškas,

todėl į adiaforizacijos ir pažinimo sąsają referuojančio termino vartoseną praturtina tyrimus šia linkme. Antra, trumpą terminą „episteminis indiferentiškumas“ tekstuose vartoti patogiau nei ilgas, šalutinius sakinius įtraukiančias išraiškas. Trečia, eksplicitiškas „episteminio indiferentiškumo“ priskyrimas „adiaforizacijos“ reiškiniui Baumano socialinės koncepcijos kritikai gali pastūmėti daugiau tyrinėti ir įvertinti jo indėlį filosofijoje. Ketvirta, atliekant moralės ir pažinimo sąryšio (problemos, į kurią šiame straipsnyje sąmoningai nesigilinta) tyrimus filosofijoje, terminas „episteminis indiferentiškumas“ leistų pasinaudoti tur-

tingu Baumano „adiaforizacijos“ koncepcijos „bagažu“.

Nors siūlomam terminui trūksta bendramatiškumo su leviniškaisiais Baumano koncepcijos elementais, visgi Baumano pasitelktas „humanizacijos per metaforas“ principas įteisina kiek didesnę nei įprasta akademinėje erdvėje kritikų interpretacinę laisvę, leidžiančią jo koncepciją traktuoti kaip ne vien tekstuose, bet ir tarp jų eilučių įsikūrusią conceptualinę visatą. Šioje visatoje implikuojamas adiaforizacijos ir episteminų jos implikacijų sąryšis – vienas originalesnių įvairių mąstytojų idėjas inkorporavusios Baumano socialinės koncepcijos elementų.

LITERATŪRA

Bauman, Z., 1995. *Postmodern Ethics*. Oxford/Cambridge: Blackwell.

Bauman, Z., 1999. Amalfi Prize Lecture “Social Manipulation of Morality: Moralizing Actors, Adiaforizing Action”. In: Z. Bauman. *Modernity and the Holocaust*. Cambridge: Polity Press, p. 208–221.

Bauman, Z., 1999. *Modernity and the Holocaust*. Cambridge: Polity Press.

Bauman, Z., 2000. *Liquid Modernity*. Cambridge: Polity Press.

Bauman, Z., 2006. *Liquid Life*. Cambridge; Malden MA: Polity.

Bauman, Z., 2007a. *Liquid Fear*. Cambridge; Malden MA: Polity.

Bauman, Z., 2007b. *Likvidi meilė*. Vertė A. Samalavičius. Vilnius: Apostrofa.

Bauman, Z., 2010. *Hermeneutics and Social Science*. Routledge.

Bauman, Z., 2011. *Vartojamas gyvenimas*. Vertė K. Kirtiklis. Vilnius: Apostrofa.

Bauman, Z., 2014. On Indifference in Society. Zygmunt Bauman interviewed by Julija Tuleikytė. *Problemos* 85: 219–226.

Best, Sh., 2013. *Zygmunt Bauman*. Dorchester: Ashgate.

Blackshaw, T., 2008. Bauman on Consumerism – Living the Market-Mediated Life. In: M. H. Jacobsen,

P. Poder, eds. *The Sociology of Zygmunt Bauman – Challenges and Critique*. Ashgate, p. 115–136.

Davis, M., 2008a. *Freedom and Consumerism*. Ashgate.

Davis, M., 2008b. Bauman on Globalization – The Human Consequences. In: M. H. Jacobsen, P. Poder, eds. *The Sociology of Zygmunt Bauman – Challenges and Critique*. Ashgate, p. 137–154.

Davis, M., 2013. Liquid Sociology – What for? In: M. Davis, ed. *Liquid Sociology. Metaphor in Zygmunt Bauman's Analysis of Modernity*. Ashgate, p. 1–13.

Davis, M., Tester, K. 2010. Introduction. In: M. Davis, K. Tester, eds. *Bauman's Challenge: Sociology Issues for the 21st Century*. Palgrave Macmillan.

Donskis, L., 2011. Modernybės krizė ir nejaunos epocha, arba Gyvenimas pagal Zygmuntą Baumaną. In: Z. Bauman. *Vartojamas gyvenimas*. Vilnius: Apostrofa, p. 276–329.

Elliott, A., ed., 2007. *The Contemporary Bauman*. London and New York: Routledge.

Jacobsen, M. H., Marshman, S., 2008. Bauman on Metaphors – A Harbinger of Humanistic Hybrid Sociology. In: M. H. Jacobsen, P. Poder, eds. *The Sociology of Zygmunt Bauman – Challenges and Critique*. Ashgate, p. 19–40.

Jacobsen, M. H., Poder, P., 2008. Introduction: The Sociology of Zygmunt Bauman – Challenges

and Critique. In: M. H. Jacobsen, P. Poder, eds. *The Sociology of Zygmunt Bauman – Challenges and Critique*. Ashgate, p. 1–18.

Marshman, S., 2008. Bauman on Genocide – Modernity and Mass Murder: from Classification to Annihilation? In: M. H. Jacobsen, P. Poder, eds. *The Sociology of Zygmunt Bauman – Challenges and Critique*. Ashgate, p. 75–96.

Outhwaite, W., 2010. Bauman's Europe, Europe's Bauman. In: M. Davis, K. Tester, eds. *Bauman's Challenge: Sociology Issues for the 21st Century*. Palgrave Macmillan.

Peterson, A., 2010. The Use-Value of Human Waste and the Currency of Waste Disposal in Liquid Modernity. In: M. Davis, K. Tester, eds. *Bauman's Challenge: Sociology Issues for the 21st Century*. Palgrave Macmillan.

Smith, D., 2000. *Zygmunt Bauman. Prophet of Postmodernity*. Oxford: Polity Press.

Tester, K., 2001. Preface. In: Z. Bauman, K. Tester. *Conversations with Zygmunt Bauman*. Cornwall: Polity Press, p. ix–x.

“HUMANIZATION THROUGH METAPHORS” AND EPISTEMIC IMPLICATIONS IN BAUMAN’S CONCEPTION OF ADIAPHORIZATION

Julija Tuleikytė

Abstract. The paper analyses Zygmunt Bauman’s conception of adiaphorization. Bauman exposes the problem of adiaphorization in two ways: by providing definitions of adiaphorization as moral indifference, and by describing aspects of social reality that are manifestations of adiaphorization. Descriptions of adiaphorization especially characterize the fourth phase of Bauman’s writing, featured by the “liquid turn”, when Bauman engages with the method of “humanization through metaphors”. As a result, epistemic connotations can be noticed, and the new term “epistemic indifference” is helpful for bringing out their specificity. One of the obstacles here is Bauman’s Levinasian conception of morality. The essay tackles the question of whether Levinasian presumption of the pre-sociality of morality prevents an interpretation of adiaphorization as not only moral, but also epistemic indifference, and arrives at the conclusion that it doesn’t.

Keywords: adiaphorization, moral indifference, epistemic indifference, metaphors, Bauman

Įteikta 2014 m. lapkričio 11 d.